

Др Срђан Владетић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

УДК: 027(37)(091)

DOI: 10.46793/UVP21.449V

БИБЛИОТЕКА ОКТАВИЈИНОГ ТРЕМА (*BIBLIOTHECA PORTICUS OCTAVIAE*)*

Резиме

Библиотека Октавијиног трема била је једна од три јавне библиотеке које су постојале у време владавине Августа. Рад се најпре бави питањима око којих још увек има дилема - ко је изградио библиотеку, коме је она посвећена, ко је посветио и на ком месту је била лоцирана? Такође биће обрађена и питања библиотечног фонда и његовог попуњавања, као и унутрашње организације библиотеке без које се и не може замислити пружање библиотечких услуга.

Кључне речи: стари Рим, *Bibliotheca Porticus Octaviae*, изградња и изглед, локација, библиотечки фонд и услуге.

1. Увод

После вишедеценијских грађанских ратова Август је Риму обезбедио дуго очекивани мир, вратио поверење у законе, правосуђе и државну управу, развио и осигурао путну мрежу и поморски саобраћај, подстицао трговину, индустрију и културу. Град Рим добио је величанствен изглед, а показатељ културне обнове било је и ницање неколико јавних библиотека, међу којима је и библиотека Октавијиног трема (*Porticus Octaviae*).

Porticus Octaviae представљао је трем који је био саграђен око храмова посвећених Јупитеру Статору и Јунони¹ и носио име по Августовој сестри, а у њему се налазила и трећа јавна библиотека старог Рима. Оно што се са извесношћу може рећи, то је да су се трем, а самим тим, и библиотека налазили

---

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2021. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Јупитер, врховни бог, а Статор је његова ратничка особина и означава оног који зауставља војску, да не бежи. Јунона је била његова жена, богиња неба, и заједно са Јупитером и Минервом чинила тријаду која штити римску државу.

између Тибра и Капитола, на јужној страни Марсовог поља, у близини Марцеловог амфитетра (*Theatrum Marcelli*), као и да је библиотека била посвећена успомени на Октавијиног сина, Августовог сестрића, Марцела (*Marcus Claudius Marcellus*) који је умро 23. године п.н.е.

2. Изградња и изглед библиотеке

Октавијин трем (*Porticus Octaviae*) налазио се на месту на коме је некада стајао Метелов трем (*Porticus Metelii*) који је окруживао храмове посвећене Јупитеру Статору и Јунони². Наиме, Персеј, последњи краљ античке Македоније, страдао је као заробљеник Римљана због својих претензија да обнови славу Грчке. Након тога Андриск (*Andriscus*), лажно се представљајући као Персејев син и Филипов унук (зато су га и звали Лажни Филип), оружјем запоседа Македонију и присваја краљевска знамења, а Римљани шаљу претора и војсковођу Квинта Цецилија Метела (*Quintus Caecilius Metellus*) који је 148. године п.н.е. поразио Грке код Скарфеје и због тога награђен тријумфом и надимком Македонски (*Macedonicus*). Наредне године (147. п.н.е.), Метел Македонски саградио је храмове Јупитеру Статору и Јунони и подигао тремове који су окруживали ова два храма, а после 120 година Август је ове тремове заменио и назвао их Октавијиним³.

О томе ко је изградио библиотеку и о времену њеног настанка постоје поприлично контрадикторни извори.

Према Плутарху (*Plutarchus*), после смрти Марцела, у његову част и спомен, јавну библиотеку Октавијиног трема изградила је, о сопственом трошку, његова мајка Октавија (Августова рођена сестра), а Август амфитетар, назвавши га по Марцелу (*Theatrum Marcelli*)⁴. Слично тврди и Овидије (*Ovidius*) када каже да је „Октавија додала поклоне свом мртвом сину Марцелу са оним богатим делима од страног мермера”⁵.

Насупрот Плутарху и Овидију, Светоније (*Suetonius*) и Касије Дион (*Cassius Dio*) тврде да је тремове и библиотеку подигао Август у Октавијину част. Светоније каже да је Август многе зграде и подигао у име других, односно у име својих унука, своје жене и сестре, па наводи пример трема и базилике Гаја и Луција, као и тремове Ливије и Октавије⁶, док Касије Дион

---

² *Res Gestae Divi Augusti*, 19 ((Дела Божанског Августа, превод и коментар: Снежана Ферјанчић, Београд, 2000).

³ *Velleius Paterculus*, I, 11 (Gaj Velej Peterkul, *Rimska povijest*, preveo i priredio: J. Miklić, Latina&Graeca, Zagreb, 2006).

⁴ *Plutarchus, Vitae Parallelae, Marcellus*, 30 (Plutarh, *Usporedni životopisi*, I, August Cesarec, Zagreb, 1988).

⁵ *Ovidius, Ars Amatoria*, 1, 69-70 (Ovidius, *Art of love*, With an English translation by J.H. Mozley, London: William Heinemann; Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. 1929.

⁶ *Suetonius, Augustus*, 29. (Gaj Svetonije Trankvil, *Dvanaest rimskih careva*, prijevod Hosu S., Naprijed, Zagreb, 1978).

наводи да је Август, након што је потпуно потчинио Далмацију, од ратног плена саградио тремове и библиотеку и назвао их Октавијиним, по његовој сестри⁷.

У литератури има различитих ставова у погледу овог питања. Платнер (*Platner*) каже да је тремове подигао Август, а Октавија библиотеку унутар тремова, коју је посветила рано преминулом сину⁸. Дикс (*Dix*) и Хјустон (*Houston*) сматрају да је Август финансирао изградњу, а Октавија све то обликовала⁹, док Бојд (*Boyd*)¹⁰, а слично и Касон (*Casson*)¹¹, тврди да неће бити недоследно постојећим изворима ако се прихвати да су трем и библиотека подигнути у част царево сестре Октавије, али да је она посветила библиотеку као трајни споменик њеном сину.

Бојдова опрезност у погледу извора сигурно је праћена поштовањем ка великом броју информација добијених из дела Плутарха, Овидија, Светонија и Диона. Поред врло јасних текстова Светонија и Диона Касија, не би требало испуштати из вида да ни раније изграђене јавне библиотеке Асинија Полиона (*Bibliotheca Asini Pollionis*) и Аполоновог храма (*Bibliotheca Templi Apollinis*) не би настале без Августовог учешћа, не само у градитељском и финансијском смислу, већ и идејном, као делу његовог културног програма. Зато се може претпоставити да је Август изградио ову библиотеку у име његове сестре Октавије, а она је посветила мртвом сину (Марцел је преминуо 23. године п.н.е.).

Што се тиче године изградње, са сигурношћу се може рећи да библиотека није настала после 23. године п.н.е. јер је то датум Марцелове смрти. Једини извор који упућује на време настанка библиотеке је Витрувијево дело (*Vitruvius*) „Десет књига о архитектури” (*Architectura libri decem*), посвећено Августу, а за које је опште прихваћено да је настало око 27. године п.н.е. У трећој књизи Витрувије помиње Метелов трем (*Porticus Metelii*) на чијим темељима је касније настао Октавијин трем (*Porticus Octaviae*), односно

---

⁷ Cassius Dio, *Historia Romana*, 49, 43, 8 (*Dio's Roman History*, with an English Translation by Earnest Cary, Vol. VIII, London: William Heinemann, New York: G. P. Putnam's Sons, 1925). Слично и у *Res Gestae Divi Augusti*, 19.

⁸ Platner, S. B., *Topography and Monuments of Ancient Rome*, second edition, Allyn and Bacon, 1911, стр. 372-373; Слично и Афлек (Affleck, M. K., *Roman Libraries During the Late Republic and Early Empire: with Special Reference to the Library of the Pliny the Elder*, University of Queensland, 2012, стр. 32).

⁹ Dix, T.K. and Houston, G.W., 'Public libraries in the city of Rome: from the Augustan age to the time of Diocletian', *Melanges de l'ecole Francaise de Rome – Antiquite* 118-2, 2006, стр. 685.

¹⁰ Boyd, E., *Public Libraries and Literary Culture in Ancient Rome*, The University of Chicago Press, 1915, стр. 10.

¹¹ Касон, Л., *Библиотеке старог, света* (превод: Љубановић Г.), Clío, 2004, стр. 82.

библиотека. То значи да је библиотека Октавијиног трема настала после 27. године п.н.е., а пре Марцелове смрти¹².

О изгледу библиотеке закључке можемо извести једино на основу текстова из извора јер не постоје никакви остаци, а од целокупног трема остало је мало рушевина и то, пре свега, са централног улаза¹³. *Porticus Octaviae* представљао је комплекс, односно групу грађевина снабдевену прелепим уметничким делима коју је Плиније Старији назвао *Opera Octaviae*, а коју су, дакле, сачињавали два храма изграђена паралелно један другом, тремови који су ограничавали храмове, библиотека, *curia* и *a schola*¹⁴.

Храмове су заузимали централни део комплекса (храм Јупитеру на истоку, а Јунони на западу) и били израђени од мермера из иностранства, а испред њих стајала је турма¹⁵ од 25 бронзаних кипова коњаника на челу са Александром Великим које је Метел донео као ратни плен из Македоније¹⁶.

Трем око храмова захватао је правоугаону површину 135 метара дугачку и 115 метара широку, и био подупрт двоструким редом гранитних стубова (у предњем делу по 28 стубова у два реда и по 40 са сваке стране), а на сваком од четири угла налазили су се мали засвођени павиљони. Централни улаз трема имао је облик двоструког предворја које је стајало на осам стубова од белог коринтског мермера који су носили кров са забатом (педимент) и ентаблатуру (налази се између глава стубова и забата), а на главној греди, као делу ентаблатуре, и данас стоји натпис да је грађевина обновљена у време Севера и Каракале (203 године) јер је била оштећена пожаром (*incendio corruptam*)¹⁷.

Curia је служила као место за састанке сената¹⁸ и у њој је доминирала статуа Купидона који држи муњу, израђену од стране непознатог аутора¹⁹.

A schola је било место за учење и разговоре, а била је такође украшена статуом Купидона из Теспија коју је је израдио чувени Праксител (*Praxiteles*)²⁰.

Платнер је први поставио логично питање: Да ли су библиотека, *curia* и *a schola*, смештени унутар простора ограниченог тремовима, били део једног

---

¹² Vitruvius, *De architectura libri decem, III*, (Marcus Vitruvius Pollio, *Deset knjiga o arhitekturi*, prevod Lopac, M., Svjetlost, Zagreb, 1990). Suetonius, *De Grammaticis*, 21 (C. Suetonii Tranquili, *De Grammaticis et Rethoribus*, GISSAE, Prostat apud 10 Rickerum, 1854).

¹³ Lanciani, R., *The Ruins and Exavations of Ancient Rome*, Boston and New York, Houghton, Mifflin and Company, 1897, стр. 469; Platner, S. V., *нав. дело*, стр. 373.

¹⁴ Plinius, *Naturalis Historia*, XXXVI, 15 (Pliny, *Natural History*, with an English translation by Rackham, H., Vol. II, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, London, William Heinemann LTD, 1961).

¹⁵ Основна коњичка јединица од 30 коњаника у доба републике и принцепата.

¹⁶ Израдио их је Лизип (*Lysippos*) по наруџбији Александра, као успомени на погинуле коњанике у битки на реци Граник. Velleius Peterculus, I, 11.

¹⁷ Platner, S. V., *нав. дело*, стр. 373; Lanciani, R., *нав. дело*, стр. 469-470.

¹⁸ Cassius Dio, *Historia Romana*, 55, 8, 1.

¹⁹ Plinius, *Naturalis Historia*, XXXVI, 28.

²⁰ Plinius, *Naturalis Historia*, XXXVI, 22.

објекта или су били потпуно независни објекти?²¹ Оскудни остаци и малобројни извори, уз чињеницу да је Октавијин трем у пар наврата био тешко оштећен, чине одговор на ово питање готово немогућим²².

О плану и тачној локацији библиотеке унутар овог комплекса нема никаквих података. Може се претпоставити да је библиотека била смештена у самим тремовима, а да је *curia* и *a schola* била са њом повезана. Као основ за овакву претпоставку може да послужи библиотека Аполоновог храма која је била смештена у тремовима и где је Август одржавао састанке сената²³. С друге стране, када је у питању *a schola*, логично је да сала за учење и дискусије буде у близини библиотеке.

У време Тита (*Titus*), сви објекти изгорели су у великом пожару 80. године²⁴, а Домицијан их је обновио и поново снабдео библиотеку делима која су пропала²⁵. После пожара који је избио 192. године библиотека и други објекти су опет били оштећени, а затим обновљени 203. године у време Севера и Каракале, о чему сведочи поменути натпис на главној греди централног улаза²⁶. После тог догађаја библиотека се више не помиње у изворима и нестаје без трага.

3. Библиотечки фонд и организација библиотеке

У недостатку извора у погледу богате грађе која се налазила у библиотеци закључци се могу извести само посредно. Из Овидијеве јадиковке што му у јавним библиотекама (међу којима је и *Porticus Octaviae*) одбијају пријем нових дела види се да је библиотека била снабдевена поезијом²⁷. Дион Касије пише да је пожар из 80. године уништио све објекте у трему заједно са књигама које су тамо биле²⁸, а Светонијево сведочанство о прављењу копија свега што је нађено у близини и слању делегације у Александрију да направи преписе књига после великог пожара, било би нелогично да библиотека није имала разноврсну грађу²⁹.

---

²¹ Platner, S. B., *нав. дело*, стр.

²² Упореди Middleton, J. H., *Remains of Ancient Rome*, Vol. 2, London and Edinburgh, 1892, стр. 203-205; Lanciani, R., *нав. дело*, стр. 469; Dix, T.K. and Houston, G.W., *нав. дело*, стр. 686.

²³ Suetonius, *Augustus*, 29. Tacitus, *Anales*, 2, 37 (Корнелије Тацит, *Анали*, превела Љиљана Црепајац, ВМГ, Београд, 2000).

²⁴ Cassius Dio, *Historia Romana*, 66, 24.

²⁵ Suetonius, *Domitianus*, 20.

²⁶ Lanciani, R., *нав. дело*, стр. 469.

²⁷ Ovidius, *Tristia*, III, 1, 60 (Ovid, *Tristia: ex Ponto*, with an English Translation by Wheller, A. L., Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, London, William Heinemann LTD, 1939).

²⁸ Cassius Dio, *Historia Romana*, 66, 24.

²⁹ Suetonius, *Domitianus*, 20. Види о овим изворима и Boyd, E., *нав. дело*, стр. 33-34.

С друге стране, за Октавију се „приповедало да је била чудо од жене” и да се не зна чиме је више пленила – ителигенцијом, лепотом, оданошћу или озбиљношћу. Због тога је сматрана персонификацијом римских врлина. После смрти првог мужа Гаја Марцела (*Gaius Marcellus*) остала је удовица са троје деце (једно од њих је Марцел, коме је и посвећена библиотека) и Август је врло брзо после тога удао Октавију за Антонија (*Marcus Antonius*). Рачунао је да ће тако осигурати спас целој држави и довести до стапања њихових странака³⁰. Међутим, брак је трајао неколико година, а после смрти Антонија (30. године п.н.е.), Октавија је наследила његово богатство, међу којим су се налазиле многе вредне књиге и уметничка дела који су „завршили” код Антонија на основу проскрипција³¹. О Октавијином интересовању за уметност сведоче и њена бројна познанства. Тако се Витрувије у уводу „Десет књига о архитектури” захваљује Августу на добротинствима која му је пружио на основу Октавијине препоруке. Зато се може претпоставити да је она снабдевала библиотеку вредном и богатом грађом у знак сећања на вољеног сина³².

С обзиром на разнолику грађу друге две јавне библиотеке и Октавијино богатство, као и њен углед и покровитељски дух који је сигурно подстицао друге угледне Римљане да дарују ову библиотеку новим делима, може се претпоставити да је она садржала грађу не само из поезије, већ и филозофије, историје итд. Сва ова грађа била је распоређена у два дела библиотеке – римски и грчки.

У погледу организације библиотеке познато је да је, по препоруци Мецене (*Maecenas*), Август поставио Мелиса (*Gajus Maecenas Melissus*, Меценин ослобођеник), писца драма, да уреди библиотеку Октавијиног трема, односно да га је поставио на место управника библиотеке (*bibliothecarius*)³³.

Такође, са натписа на надгробним споменицима могу се дознати имена и улога покојника који су улазили у састав особља библиотеке (писало је, од особља библиотеке – *a bibliotheca*). Постоји неколико натписа везаних за ову библиотеку. На пример на једном пише: Ларикс од особља грчке библиотеке у Октавијином портику (*LARYX PORTICU OKTAV byPLIOTHE*), а на другом: Монтаније Јулијан, послужитељ

---

³⁰ Plutarchus, *Antonius*, 31.

³¹ Тако је проскрибовани Варон, као и Вер, имао библиотеку са великим бројем књига. Види *Aul. Gell. Noct. Att., III, 10, 17* (*The Attic Nights of Aulus Gellius*, Translated into English by W. Beloe, Vol. I, printed for J. Jonsen, St. Paul's Church-Yard, 1795); Као и Dix, T.K. and Houston, G.W., *нав. дело*, стр. 687.

³² Vitruvius, *De arhitectura libri decem, I, Praef.*

³³ Suetonius, *De Grammaticis*, 21.

латинске библиотеке Октавијине (*MONTANIUS IULIANUS VILIC A BIBLIOTHECA OCTAVIAE LATIN*)³⁴.

Дакле, може се са сигурношћу рећи да је библиотека имала исту организацију као и библиотеке Асинија Полиона и Аполоновог храма³⁵. На челу се налазио управник, а од њему подређеног особља ту су радили послужитељи (одржавање објекта и доношење књига), књижничари (уношење података о грађи и руковођење копирањем), писари (преписивање) и репаратори (поправка грађе).

Поред читања и проучавања у библиотеци, као и коришћења грађе ван ње (само за угледне грађане³⁶), библиотека је сигурно била и организатор културних дешавања и место за читање поезије, говорништво и дискусије о појединим питањима из културе, а и за састанке сената, што је управнику могло бити од помоћи у погледу набавке нових дела.

4. Закључак

Библиотеку Октавијиног трема изградио је Август у име своје сестре Октавије између 27 и 23 године п.н.е., а она је посветила свом сину Марцелу после његове смрти 23. године п.н.е. Библиотека је била део велелепног комплекса Октавијиног трема који је изграђен на месту где је некад стајао Метелов трем. Била је подељена на римски и грчки део и са њом су биле повезане сале за састанке и учење – *curia* и *a schola*. Иако је неколико пута страдала у пожарима, а касније нестала без трага, ипак се на основу података из извора може закључити да је библиотека поседовала разноврстан и велик библиотечки фонд, на почетку захваљујући Октавијиној преданости. Поред услуга коришћења библиотечке фонда, библиотека је имала и улогу промотера своје грађе и њених аутора и тиме била један од предводника културног препорода, као важном делу Августовог програма.

---

³⁴ CIL (*Corpus Inscriptionum Latinarum*) 6, 4433 и 6, 4435; Касон, Л., *нав. дело*, стр. 97; Boyd, Е., *нав. дело*, стр. 44-45.

³⁵ Види Владетић, С., *Библиотека Асинија Полиона (Bibliotheca Asini Polionis): Прва јавна библиотека у старом Риму* У: Мићовић, М., (ур.). *XXI век - век услуга и услужног права*. Књига 1, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, 2020, стр. 373.

³⁶ *Marcus Aurelius, ad Frontonem, IV, 5, 2 (The Correspondence of Marcus Cornelius Fronto*, Edited and for the first time translated by Haines, M. A., London.:William Heinemann, New York: G. P. Putnam's Sons, 1919).

*Srđan Vladetić, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE LIBRARY OF THE PORTICUS OCTAVIAE (*BIBLOTHECA PORTICUS OCTAVIAE*)

Summary

Bibliotheca Porticus Octaviae, was one of the three public libraries that have been open in the time of the Augustus. In the work some of the questions that still remain unanswered will be analyzed, Some of those questions are: by whom the library has been built, to who it was dedicated and who made that dedication, and where it was located. In addition, we analyze questions of the library's collection, how it's been improved and enlarged and library's internal organization necessary for the providing of the services.

Key words: *Ancient Rome, Bibliotheca Porticus Octavie, construction and design, location, library's collection and services.*

Литература

- Affleck, M. K., *Roman Libraries During the Late Republic and Early Empire: with Special Reference to the Library of the Pliny the Elder*, University of Queensland, 2012.
- The Attic Nights of Aulus Gellius*, Translated into English by W. Beloe, Vol. I, printed for J. Jonson, St. Paul's Church-Yard, 1795.
- Boyd, E., *Public Libraries and Literary Culture in Ancient Rome*, The University of Chicago Press, 1915.
- Владетић, С., *Библиотека Асинија Полиона (Bibliotheca Asini Polionis): Прва јавна библиотека у старом Риму*, У: Мићовић, М., (ур.). *XXI век - век услуга и услужног права. Књига 1*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, 2020.
- Gaj Velej Peterkul, *Rimska povijest*, preveo i priredio: J. Miklić, Latina&Graeca, Zagreb, 2006.
- Gaj Svetonije Trankvil, *Dvanaest rimskih careva*, prijevod Hosu S., Naprijed, Zagreb, 1978.
- C. Suetonii Tranquili, *De Grammaticis et Rethoribus*, GISSAE, Prostat apud 10 Rickerum, 1854.
- Дела Божанског Августа, превод и коментар: Снежана Ферјанчић, Београд, 2000.
- Dio's Roman History*, with an English Translation by Earnest Cary, Vol. VIII, London,:William Heinemann, New York: G. P. Putnam's Sons, 1925.

- Dix, T.K. and Houston, G.W., ‘*Public libraries in the city of Rome: from the Augustan age to the time of Diocletian*’, *Melanges de l’ecole Francaise de Rome – Antiquite* 118-2, 2006.
- Касон, Ј., *Библиотеке старог, света* (превод: Љубановић Г.), *Clio*, 2004.
- Lanciani, R., *The Ruins and Exavations of Ancient Rome*, Boston and New York, Houghton, Mifflin and Company, 1897.
- Marcus Vitruvius Pollio, *Deset knjiga o arhitekturi*, prevod Lopac, M., Svjetlost, Zagreb, 1990.
- Middleton, J. H., *Remains of Ancient Rome*, Vol. 2, London and Edinburgh, 1892.
- Ovid, *Tristia: ex Ponto*, with an English Translation by Wheller, A. L., Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, London, William Heinemann LTD, 1939.
- Ovidius, *Art of love*, With an English translation by J.H. Mozley, London: William Heinemann; Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. 1929.
- Platner, S. B., *Topography and Monuments of Ancient Rome*, second edition, Allyn and Bacon, 1911.
- Plutarh, *Usporedni životopisi*, III, August Cesarec, Zagreb, 1988.
- Pliny, *Natural History*, with an English translation by Rackham, H., Vol. II, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, London, William Heinemann LTD, 1961.
- Корнелије Тацит, *Анали*, превела Љиљана Црепајац, ВМГ, Београд, 2000.
- The Correspondence of Marcus Cornelius Fronto*, Edited and for the first time translated by Haines, M. A., London,:William Heinemann, New York: G. P. Putnam’s Sons, 1919.